

Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Корекційно-розвиткова робота з формування граматичної сторони мовлення
у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії засобами
дидактичних ігор та вправ

Виконала студентка групи СОМ-2(1)

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Кєтова Євгенія Віталіївна

Керівник: Жадленко І. О.

Рецензент: Шевченко Ю. М.

Нормоконтроль _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя

2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 37 с., 12 табл., 2 рис., 61 джерел, 11 додатків.

Об'єкт дослідження: граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення граматичної сторони мовлення, провести діагностику, підібрати дидактичні ігри та вправи для проведення корекційно-розвиткової роботи з формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії, зробити висновки.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури з проблеми формування граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії; емпіричні: цілеспрямоване спостереження за мовленням дітей старшого дошкільного віку з метою з'ясування кількісних та якісних рівнів сформованості граматичної правильності мовлення; діагностичні: збір анамнестичних даних, аналіз документації з метою виявлення стану досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент.

В Україні на сьогодні проблема мовленнєвого розвитку дітей зі стертою формою дизартрії залишається однією із найбільш складних і недостатньо вирішених. Формування граматичної сторони мовлення є однією з важливих передумов розвитку мовленнєвої комунікації дитини.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у визначенні рівнів сформованості граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

**СТЕРТА ФОРМА ДИЗАРТРІЇ, ГРАМАТИЧНА СТОРОНА
МОВЛЕННЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особливе місце серед мовленнєвих порушень займають порушення вимовної сторони мовлення, спричинені недостатністю іннервації мовленнєвого апарату, а саме дизартрія. Серед дітей старшого дошкільного віку поширеним мовленнєвим порушенням є стерта форма дизартрії.

В Україні на сьогодні проблема мовленнєвого розвитку дітей зі стертою формою дизартрії залишається однією із найбільш складних і недостатньо вирішених. Формування граматичної сторони мовлення є однією з важливих передумов розвитку мовленнєвої комунікації дитини. У дослідженнях, присвячених проблемі мовленнєвих порушень при стертій формі дизартрії, відзначається, що порушення граматичної сторони мовлення є поширеними та мають стійкий характер та представляють значні труднощі для диференціальної діагностики.

Проблема формування граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку мала широке відображення в дослідженнях психолінгвістів, лінгвістів, педагогів, дефектологів (А. Богуш, О. Гвоздєв, К. Крутій, Л. Трофименко, Є. Соботович, Ф. Сохін, В. Тищенко та ін.), що свідчить про її складність і багатоаспектність [6, 31, 55, 56]. У контексті проблем спеціальної педагогіки вивчалися особливості сформованості граматичних умінь у дітей із затримкою психічного розвитку (І. Марченко, Т. Марчук, Р. Тригер, С. Шевченко та ін.), порушення усного і писемного мовлення в школярів із дитячим церебральним паралічем (О. Гопіченко, Е. Данілавичюте, О. Мастюкова, В. Тищенко, Л. Халілова та ін.), питання формування та удосконалення лексико-граматичного аспекту мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення (Л. Бартенєва, Л. Вавіна, Л. Дідкова, Л. Журова, Н. Нікашина, Н. Орланова, О. Ревуцька, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко, Г. Чіркїна, М. Шевченко, М. Шеремет та ін.) [20, 58]. Однак,

незважаючи на значну кількість досліджень, поза увагою залишилися питання граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Особливість оволодіння граматичною стороною мовлення проявляється у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії в уповільненому темпі засвоєння, у дисгармонійному розвитку морфологічної і синтаксичної систем мови, у спотворенні загальної картини мовленнєвого розвитку (Г. Гуровець, Л. Давидович, Р. Лалаєва, Н. Серебрякова, Т. Філічева, Г. Чиркина та ін.).

Грамматична сторона мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії проявляється у незасвоєності складних граматичних форм (місцевого відмінка, атипових форм, розмежування закінчень за типами відмін). Порушення морфологічної системи мовлення виражається у суттєвих труднощах словозміни [1, 37].

Порушення граматичної сторони мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії мають прояв у стійких елементарних, фрагментарних або неправильних синтаксичних конструкціях (О. Грибова, Н. Жукова, Л. Спірова, Є. Соботович, С. Шаховська та ін.) [13, 54].

Отже, недостатньо дослідженими є питання формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. У науковій літературі остається не вирішеною проблема розробки системи порушень граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії, що базуються на комплексному вивченні граматичного компонента в системі дитячого мовлення. Як наслідок невирішеності зазначених проблем – відсутність практичних рекомендацій з обстеження граматичної сторони мовлення з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Об'єкт дослідження: граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Предмет дослідження: формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення граматичної сторони мовлення, провести діагностику, підібрати дидактичні ігри та вправи для проведення корекційно-розвиткової роботи з формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії, зробити висновки.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-педагогічну та психолого-педагогічну літературу з даної теми.

2. Провести діагностику стану розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії та проаналізувати результати дослідження.

3. Провести корекційно-розвиткову роботу з розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії та простежити динаміку сформованості.

Методи дослідження: для розв'язання визначених завдань використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури з проблеми формування граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії; емпіричні: цілеспрямоване спостереження за мовленням дітей старшого дошкільного віку з метою з'ясування кількісних та якісних рівнів сформованості граматичної правильності мовлення; діагностичні: збір анамнестичних даних, аналіз документації з метою виявлення стану досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний); статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних. Використані методи взаємодоповнювали один одного й забезпечили можливість комплексного пізнання предмета дослідження.

Методологічним підґрунтям дослідження є:

1) вчення про різні види мовленнєвої діяльності, їх психофізіологічну

структуру, загально функціональні та специфічні мовленнєві механізми (Т. Ахутіна, М. Жинкін, І. Зимняя, О. Лурія, О. Леонтьєв, Є. Соботович та ін.);

2) концепція про структуру мовленнєвих знань, механізми їх засвоєння та особливості оволодіння мовленнєвою діяльністю на практичному рівні у процесі нормального і порушеного онтогенезу (В. Бельтюков, М. Жинкін, М. Зеєман, О. Леонтьєв, Р. Левіна та ін.);

3) вчення про методи комплексної діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей (Л. Волкова, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, О. Орфінська, Є. Соботович та ін.).

4) фундаментальні положення про мову як суспільне явище, її сутність як засобу спілкування і пізнання, систему мовної організації (Л. Виготський, О. Лурія, Ж. Піаже та ін.)

5) психолінгвістичні підходи аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (М. Жинкін, О. Леонтьєв, Ф. Сохін, О. Шахнарович, Н. Юр'єва та ін.).

6) вчення про провідні ідеї сучасної лінгводидактики, зокрема, у лексико-граматичному та структурно-семантичному напрямках (А. Арушанова, А. Богуш, С. Дубовик, Г. Ніколайчук, Т. Потоцька, Е. Федеравиченета ін.), а також лінгводидактичних принципах навчання рідної мови на різних етапах (О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, С. Караман, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско, Ф. Сохін, О. Ушакова, Л. Федоренко, І. Хом'як та ін.).

7) концептуальні положення про основні одиниці граматики, особливості формування граматичної правильності мовлення у дітей дошкільного віку в нормі та при порушеннях мовлення (А. Богуш, В. Бельтюков, О. Гвоздєв, М. Красногорський, Л. Лопатіна, Д. Ніколенко, Н. Серебрякова, С. Цейтлін та ін.).

Дослідження проводилось на базі Дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 244 «Біла лілея» з дітьми старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Апробація результатів дослідження відбулась на таких конференціях:

1. «XXVIII Міжнародна наукова конференція студентів і молодих учених» 13 листопада 2019 року, м. Запоріжжя, тези: «Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії».

2. «Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «НАУКА ОЧИМА МОЛОДІ – 2019» 17 травня 2019 року, м. Запоріжжя, тези: «Клінічні прояви стертої форми дизартрії».

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (61), (11) додатків. Загальний обсяг роботи – 96 сторінок, із них – 37 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Стерта форма дизартрії є складним мовленнєвим розладом, що характеризується варіативністю порушень компонентів мовленнєвої діяльності: артикуляції, дикції, голосу, дихання, міміки, мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Для стертої форми дизартрії характерна наявність симптомів мікроорганічних ураження центральної нервової системи: недостатня іннервація органів мовлення – голосового, артикуляційного та дихального відділів; порушення м'язового тону артикуляційної і мімічної мускулатури..

Стан немовленнєвих функцій, психічних процесів має ряд характерних рис. У дітей зі стертою формою дизартрії виявляються як порушення загальної моторики, так і недостатність тонких диференційованих рухів кистей і пальців рук. Діти старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії характеризуються негативізмом, підвищеною збудливістю, агресією або, навпаки, підвищеною сором'язливістю, нерішучістю. Спостерігаються нерізко виражені порушення уваги, пам'яті, інтелектуальної діяльності, емоційно-вольової сфери, легкі рухові розлади.

Несформованість граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії характеризується варіативністю симптоматики від незначного відставання формування морфологічної і синтаксичної системи мови до виражених аграматизмів в експресивному мовленні. Основним механізмом несформованості граматичної сторони мовлення у дітей зі стертою дизартрією є порушення диференціації фонем, що викликає труднощі розрізнення форм слова через нечіткість слухового і кінестетичного образу слова та флексій. Тому страждає морфологічна система мови, формування якої тісно пов'язане з протиставленням закінчень за їх звуковим складом.

Формуючий експеримент дав змогу практично обстежити особливості

розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. Під час діагностування граматичної сторони мовлення старших дошкільників зі стертою формою дизартрії результати діагностичного дослідження показали, що граматична сторона мовлення характеризується грубими аграматизмами, що спричинено несформованістю звукового образу слова, яка пов'язана перш за все з нечіткістю кінестетичного і слухового образу слова, особливо його закінчення. Таким чином, в результаті обстеження граматичної сторони мовлення старших дошкільників зі стертою формою дизартрії, більшість обстежуваних дітей мають такі рівні сформованості граматичної сторони мовлення: низький рівень та нижче середнього.

Отже, нами було розроблено методику формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії за умов відсутності програми корекції саме цієї категорії дітей. Корекційно-розвиткова робота на заняттях, була спрямована на розвиток граматичної сторони мовлення, відбувалася за рахунок використання спеціально підібраних логопедичних ігор та вправ. Це дало змогу досягти значних успіхів і результативності у старших дошкільників зі стертою формою дизартрії. Результати констатуючого етапу експерименту свідчать про те, що за умов спеціально організованої системи корекційно-розвиткової роботи над формуванням граматичної сторони мовлення засобами дидактичних ігор і вправ у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії підвищується рівень розвитку словотворення та словозміни. Виявлена позитивна динаміка формування всіх складових граматичної сторони мовлення. Це свідчить про ефективність методики та доцільність її використання під час корекційно-розвиткової роботи з дітьми старшими дошкільниками зі стертою формою дизартрії.